

HÜLVELY ISTVÁN

A magyar politikatudomány nyomában

A modern politikatudományról szóló viták szinte egyidősek a politikatudomány kialakulásával. Mintha tudományos érvei éppen úgy elégtelenek lennének megalapozásához, mint a tudományon kívüliek. Ha empirikus-analitikus értelmezésben kívánja eladni magát, nem több, mint szociológia vagy interdiszciplináris gyűjtemény, amely más szaktudományok – történelem, szociológia, jogtudomány stb. – eredményeit rendezzi össze saját céljaira; mindkét esetben a politika jelenségeit ragadja meg, s ezért az egyedi diszciplínákra szakadó társadalomtudomány jóvoltából egyúttal politológiának is nevezi magát. Ha viszont elméleti vagy még inkább a szó klasszikus értelmében vett *gyakorlati* tudományként ajánlkozik, egyszerűen kilóg a sorból. Olyasmivé nyilvánítja magát, ami túlvisz a tudomány mára rendkívül szigorú határain; vagy – egy másik perspektívából nézve – a politikáról szóló vélekedések tudomány előtti préríjén reked. Amit ugyanis modern tudománynak nevezünk, az olyasfajta (akár demokratikusnak is nevezhető) képződmény, amely a mindenki által ellenőrizhető és érzékelhető világra vonatkozik. Az értékvilágra hivatkozó, mondjuk: a „jó életre” rákérdező „politológus” ennek a tudományfelfogásnak a szempontjából merő anakronizmus, vagy legalábbis értelmezhetetlen, hiszen tárgya nem egy kollektíven érzékelhető világ, hanem a világról alkotott ellentétes vagy éppen végletesen szubjektív entitások egyike.

De nem nagyon segít a tudományon kívülről összegyűjtött argumentáció sem. Bár kétségtelen, hogy a hatalom központi helyet foglal el rejtélyes ösztöneink és jól felfogott mindennapi érdekeink érvényesítésében, ám mindebből legfeljebb csak annyi következik, hogy a szociológiai irodalom irdatlan mennyiségének tekintélyes részét a hatalommal foglalkozó értekezések töltik ki. Ezért az egész alig több, mint politikai szociológia, mégha az utóbbi nem is ennyire ezzel, mint inkább azzal van elfoglalva, hogy friss és egyre frissebb infor-

mációkkal lássa el a hatalom ágenseit, racionalizálja a politikai piacot és egyúttal társadalmilag nélkülözhetetlenné tegye önmagát. Ugyanez a funkcionalitás természetesen az állampolgárok irányában is működik: a modern társadalom és tömegdemokrácia bonyolult viszonyai között az állampolgári ráció, a „common sense” racionalizálása nemcsak a pártok feladata, hanem a tudományé is, mégha ez – ideáltipikusan nézve – nem is a „politikusképzés”, az „állampolgári politikai nevelés” vagy éppen a „politikai tanácsadás” „önjelölt értelmiségi szerepét” jelenti (ez ellen ebben az eszmecsereben joggal óv Tőkés Rudolf, hanem egy közös talajból kinövő intézményesített kommunikációt jelöl (Tőkés 1993: 121).

A POLITIKATUDOMÁNY SAJÁTOSSÁGA

A funkciók tudományon kívüli, kvantitatív érvek alapján történő begyűjtése és intézményesítése – legalábbis a fejlett nyugati társadalmak többségében – hozzájárult ugyan a politikatudomány általános társadalmi elismertségéhez, ám nem a megalapozásához. A politikatudomány legparadoxonabb jelensége, hogy miközben témakörökhöz, problémákhoz köti magát, egyúttal megőrzi egyfajta függetlenséget is e témákkal és problémákkal szemben; s okunk van rá, hogy a politikatudomány önállóságának tudományos megalapozását többek között éppen ebben a sajátosságban keressük. Az ok könnyen belátható: a „politikum” és a politikai alrendszer értelmében vett politikai jelenségvilág sohasem esik teljesen egybe. Amit Max Weber az államról mond, nevezetesen, hogy szociológiailag „az állam nem definiálható tevékenységének tartalma alapján”, és hogy alig „van olyan feladat, amelyet politikai szervezet ekkor vagy akkor ne látott volna el, másrészt olyan sincs, amelyről azt mondhatnánk, hogy mindenkor *kizárólagos* sajátja volt azoknak a szervezeteknek, amelyeket politikaiaknak ... nevezünk”, éppen a mindenkori empirikus politikai tényállásnak és a politikai relációnak mint olyanoknak, azaz a „politikumnak” a kettősségére utal (Weber 1989: 6). Aligha állíthatjuk ugyanakkor bármelyik oldalról is, hogy nincs meg a maga belső jelentősége, s még kevésbé állíthatjuk, hogy ne lenne konstitutív mindkettő a politikatudomány tárgyának vonatkozásában. Ám ugyanakkor az is kétségtelen, hogy napjainkra a két említett mozzanat elméletileg és módszertani értelemben is messzemenően elhatárolódott egymástól, s éppen a tudományos megközelítés értelmében szinte két külön világot alkotnak, amelyeknek képviselői alkalmasint egymás megkérdőjelezéséig is elmennek. (Elég itt a politikai filozófia olyan jeles művelőinek, mint Leo Straussnak vagy Eric Voegelinnek a modern politikatudománnyal szembeni negatív véleményére utalni; a másik oldalon viszont Peter Laslett 1950-es évekbeli híres és később korrigált kijelentésére, miszerint „a politikai filozófia halott”.)

Ez az „egymáson-kívül-levőség”, azaz a filozófiának és az empirikus-analitikus tudományegyüttesnek a radikális szétválása azonban éppen a politikatudomány egysége szempontjából tűnik problematikusnak. Úgyanis a politikatudomány esetében – s ez éppen a mibenlétéről folytatott vitákban vált világossá – mit sem lehet kezdeni ezzel a szétválással, vagy legalábbis szakítani kell azzal a radikális cezúrával, amelyet a pozitívizmus hatására az empirikus-analitikus társadalomtudományok és a filozófia között ugyanolyan élességgel kívántak meghúzni, mint a természettudományok és társadalomtudományok esetében. S ha most nem is merülhetünk bele e viták lényegébe, legalább jelezniünk kell a probléma természetét. Mindenekelőtt azt kell hangsúlyoznunk, hogy elképzelhetetlen bármiféle empirikus politikai szociológia vagy integratív politikatudomány az európai politikai gondolkodás fogalomrendszere, szemantikája nélkül. A politikára irányuló valóságlátásunkba messzemenően beletartozik a politika antik és középkori tradíciója, beletartoznak azok a distinkciók és distinkciókat kifejező szimbólumok és fogalmak, amelyek alapján például az európai politikai gondolkodás már a kezdeteknél határozott különbséget tett a politika és a puszta erőszak, a demokrácia és a diktatúra között, továbbá kiemelt szerepet tulajdonított az egyénnek, mint a közösségi események és szimbólumok címzettjének, hordozójának és teremtőjének. A politikai filozófia által feltett és különbözőképpen megválaszolt kérdések – melyik a legjobb állam?, melyek az uralom és a politikai rendszer jogszerűségének feltételei? – olyan megalapozott válaszokat keresnek, amelyek egyúttal normatívákat és maximákat is tartalmaznak a mindenkori cselekvés számára.

A politikai filozófiai tradíció és a politika tárgyának tudományos kezelése ily módon tartalmilag függ össze egymással. Ahogy Peter Graf von Kielmansegg írja: „A filozófiai tradíció továbbélése és hatása végső soron a dologból magából, a politika tárgyából magyarázható. Ez a tárgy természete révén maga tesz fel olyan kérdéseket, amelyek a megválaszolásukra vállalkozót túlviszik a szigorúan szcientikus önkorlátozás határain. Senki sem kerülheti meg tartósan őket anélkül, hogy magától a politika tárgyától ne térne el. Egyszóval: a politika tárgya normatív reflexióra kényszerít. Valahányszor virágzását élte a szcientizmus a politikatudományban, amikor lehetőségeit kihasználta és határai világossá válnak, ismét erősebb érzékenységgel tér vissza a filozófiai tradícióhoz.” (Kielmansegg 1987: 61).

A „szcientista” határok áttörési igényének azonban van egy másik fontos összetevője is, amely egyrészt a társadalomban élésből, másrészt a demokratikus politika igényeiből nő ki. A magyar származású R. N. Berki jegyzi meg a politikai gondolkodásról írt könyvében, hogy „a természet filozófiája kezdődhet a csodálkozással”, de „az állam filozófiája az államban való éléssel kezdődik” (Berki 1977: 10). Ez az elementáris tény azonban csak a demokráciákban nyerheti el igazi értelmét; ott, ahol az állampolgár közvetlenebb értelemben is konstitutív eleme a politikának. A demokratikus politizálás ugyanis nem

annyira a tudományra, mint inkább a *common sense*-re épül, s ebből a sajátosságából közvetlenül nő ki a politikai ügyekben ítélőképes állampolgár szükséglete és eszménye. Amikor a politika szabad döntés elé állítja állampolgárait – ha csak egy szavazás erejéig is –, többet feltételez róluk pusztán szakmai is meretnél és kompetenciánál. Nevezetesen azt, hogy egy politikai cselekvési szituációban a közösséget érintő ügyekben döntési képességről tesznek tanúságot. Ám az ilyesfajta képesség „sohasem csupán tudáson, analitikus kompetencián nyugszik. Modern – azaz többek között tradícióban szegény – társadalmakban a cselekvési normákról folytatott diskurzusokban képződik ki, amely normák a rendelkezésre álló tudást (természetesen nemcsak az elméleti tudást, hanem a tapasztalati tudást is) és a rendelkezésre álló analitikus kompetenciát is befogadják” (Kielmansegg 1987: 63).

Mindez természetesen nem jelenti *par excellence* a tudomány és tudományon kívüli terület határának feloldási kísérletét, ám azt mindenképpen, hogy a politikatudomány esetében a helyzet sokkal bonyolultabb, mint mondjuk a történelemtudomány vagy a szociológia esetében, s ennek az elhatárolódásnak az alapján nem oldhatók fel azok a problémák, amelyek a politikatudomány szempontjából adódnak. Politikatudományról ugyanis *empirikus értelemben* – mivelhogy a politikatudomány empirikus értelemben vett speciális tárggyal nem rendelkezik – csak konvencionális alapon, a tudományosság szempontjából meglehetősen esetleges történelmi intézményesülési folyamat eredményeként, s némi, pluralizmust sértő intoleranciával lehet beszélni. Ennek a véleménynek ellene lehetne vetni ugyan, hogy a rendszerelmélet által kínált „politikai rendszer” lehetősége szerint ilyen empirikusan megragadható tárgy. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a politikai rendszer szociológiai jelentőségén túl csak meghatározott helyzetekben válik egy politikai közösség politikumának fontos mozzanatává, nevezetesen: felerősödött politikai relevanciája következtében, vagyis elsősorban ott, ahol a modernizációs deficitek következtében nem, vagy csak elégtelenül létezik, illetve funkcionál. Ahol egy konszolidált társadalom problémakihordásának természetes eszköze, ott virtuálissá válik, s legfeljebb csak a kiképzett szakemberek foglalkoztatási perspektíváit tekintve kerül előtérbe ismételten a tudományszak professzionalitásának a kérdése. A társadalom politikuma ugyanis mindig probléma- és feladatorientált, s csak ebben az értelemben politikai. A társadalom integritásának fenntartása, a feloldhatatlan és a társadalom tagjait különbözőképpen érintő társadalmi ellentmondások konszenzusos kihordásának feladata, a berendezkedés milyensége örökös problémája annak a modern társadalomnak, amelyben a közösségiség nincs eleve adva, hanem állandó jelleggel konstitúciós kényszer alatt áll.

Ám, ha valóban így van, akkor a politikatudomány autonómiája mégiscsak biztosítható. A feladatorientáltsággal kapcsolatban ugyanis megtalálható *differencia specificája*, az a speciális problémafelvetés

és kérdés, amely alapján a politikatudomány valóban elhatárolható a társtudományoktól. Általánosabban fogalmazva: „Feladatorientált értelemben egy tudomány tárgya egy irányt adó kérdéssel jellemezhető. A történelemtudomány számára: Hogyan és miért jutottak a dolgok a mostani állapotig, hogyan fejlődött egy meghatározott ország, személy stb. ténylegesen a jelenig? A jogtudomány számára: Mi jogszerű? (Vagy *de lege referenda*: Minek kell jogszerűnek lennie?) A politikatudomány számára: Hogyan kell az emberek együttélését politikai szempontból – vezérszavak: demokrácia és béke – optimálisan rendezni? A politikai rendszer problémáiról kritikus-szisztematikus módon elgondolkodni, és ebben a perspektívában kutatni a tényeket – ez sajátos, egyedül a politikatudományra jellemző »tárgy«.” (Schütt-Wetschky 1990: 56). A hasonló megfogalmazásokat tetszés szerint szaporíthatnánk, ennél azonban sokkal lényegesebb az, hogy ezzel a megközelítéssel a politikatudomány *szerveződési centrumára* lertünk rá, amelyre alapvetően szükségünk van ahhoz, hogy a politikatudomány mibenlétének kérdésére tudományos és módszertani szempontból is megnyugtató, s főleg egyértelmű választ lehessen adni.

Mi nevezhető akkor politikatudománynak, illetve mi nevezhető a politikatudomány tárgyának? Minden olyan elemzés, amely a fenti kérdésfeltevésekből indul ki, illetve azzal releváns egy adott történelmi pillanatban. S ez bizony változó, mindenkor csak konkrétan tisztázható relevancia. A dolog lényegéhez tartozik ezért, hogy ez a kérdés ismételten viták tárgyává válik ott is, ahol a politikatudomány már nagy tradícióval rendelkezik. Hadd hivatkozzam a német példára. Nincs olyan évtized a német politikatudomány második világháború utáni történetében, amikor ne került volna ismételten előtérbe a politikatudomány mibenlétének és perspektívájának a kérdése. Mi biztosítja e viták folytonosságát és egyszersmind gazdagodását újabb és újabb szempontokkal? Ha jól értem, akkor mindenekelőtt két dolog. Az egyik, hogy a viták már kezdetektől ráhangolódtak az alapvető problémára, nevezetesen a társadalom demokratikus együttélésének speciálisan német dilemmáira és lehetőségeire, vagy ahogy a német irodalomban meghonosodott: a politikum (das Politische) mibenlétének tisztázására. A másik, hogy ismételten sikerült újrapatni és újrafogalmazni azokat a határokat, amelyek a politikai cselekvés mindenkori terét írják körül, s amelyek között a politikai ítélőképesség és okosság és a professzionalitás egyfajta optimalitással közvetíthető egymáshoz.

Míndez akár szomorúsággal töltheti el, s ellenvetésre ingerelheti azokat, akik a politikatudomány módszertani tisztaságát és egyértelműségét tennék meg a politikatudománynak mint tudománynak a kritériumává. Valójában azonban arról van szó, hogy az interszubjektíve igazolható empirikus-analitikus tudományegyüttes és a politikai filozófia között *csak módszertanilag*, nem pedig a módszertanilag összevethetetlen állítások igazságtartalma szerint van végletes különb-

ség. Az emberre vonatkoztatott, az embert mint társadalmi lényt érintő kérdésekben ugyanis semmiféle szcientista módszertan nem képes arra (s ezt leginkább a pozitívizmus történeti önkorrekciója és kritikája mutatja), hogy a szubjektív és objektív mozzanatot egymástól egyértelműen szétválassa. Folyékonyak és nagyon is átjárhatóak a határok a szűkebb értelemben vett társadalomtudományok és a filozófia között, s éppen ez teszi lehetővé a politikatudomány konstituálódását. Talán úgy is fogalmazhatnánk: egy széles sáv húzódik a módszertanilag lehatárolódó, ideáltipikusnak vett reáltudomány és a filozófia között, s ez lehetőséget ad arra, hogy az egyes, az emberrel és közösségével foglalkozó tudományok az egyikhez vagy a másikhoz közeledve határozzák meg magukat, mégpedig *praxisrelevánsan*, az adott közösséget mindenkor foglalkoztató és megosztó életproblémák alapján. Egy olyan társadalomban, amely bonyolult relációkkal szövi át az egyes emberek életét, s amelyben hiányoznak a hatalom legitimitásának a hajdani, tradíciók és „objektív” vilásképek által hordozott fundamentumai, s ahol végül a társadalmi egyensúly és integritás biztosításában konstitutív szerepet játszik a politika, ennek a kérdéskörnek centrális jelentősége egyszerűen nem iktatható ki. Olyan kérdések ezek, amelyek alapvető jelentőségűek minden más, a politika hatókörébe vont jelenség „politizálódásában”, legyen szó konkrét megoldandó feladatokról, avagy a professzionalizálódás más társtudományokkal megosztott problémájáról.

A politikatudománynak – a fentiekből következőleg – van egy virtuális szerveződési centruma, amely nélkül semmi sem tekinthető igazában politikainak, s amely végső soron meghatározza, hogy adott történelmi pillanatban hogyan tárgyasítható a mindenkori emberi közösség önmagára vonatkoztatott problematikája. Ehhez a szerveződési centrumhoz ugyanakkor nem vezet egyetlen királyi út: a politikatudomány „ontológiai” és tudományelméleti alapjait tekintve „pluralista” tudomány. „Napjaink politikatudományában – írja Klaus von Beyme – három, egymással versenyben álló metaelméleti kiindulópont létezik:

- 1/ normatív elméletek,
- 2/ empirikus-analitikus elméletek,
- 3/ dialektikus-kritikai elméletek.

A három variáns mindegyike a politikumnak (das Politische) mint a politikatudomány centrális fogalmának más és más alapfogalmaiból és meghatározásaiból indul ki” (Klaus von Beyme 1984: 19). Csak ebben a tágasságában nyerhette el igazi értelmét azokban a demokratikus országokban, ahol intézményesülése az elmúlt évtizedekben messzemenően kiépült. Csak ebben a pluralitásában képes arra, hogy a politikai közösség mindenkori problémájára adekváтан feleljen.

A MAGYAR POLITIKATUDOMÁNY DILEMMÁI

Az eddig elmondottak akár előzetesnek is tekinthetők az eredeti feladathoz, a magyar politikatudományról folytatott diskurzusba való bekapcsolódáshoz. Van ugyanis néhány olyan tanulság, amelyeknek figyelembevétele nélkül nem adhatók érdemi válaszok a szerkesztőség által feltett kérdésekre. Ezt azonban csak a következő fejtegetésekben igazolhatom.

A magyar politikatudomány számomra olyan képzetet kelt, mint egy épülő ház, amelyhez már minden helyben van, itt-ott már a falak is állnak, de még hiányzik annak a tágas térnek a képzete és érzete, amelyben otthonosan lehet mozogni. A magyar politológiát még nem hatja át az eredetiség és unikalitás szelleme. Úgy gondolom, a problémák megértéséhez mindenekelőtt arra kellene választ találnunk, hogy – minden tagadhatatlanul elismerésre méltó teljesítmény ellenére is – miért van ez így?

A válaszkeresés egyik útja a dolog történetéhez való visszanyúlás lehet. Azokhoz csatlakoznék, akik szerint a mai magyar politikatudomány bizonyos értelemben tradíció nélküli. Kialakulásának időszakában – a hetvenes és nyolcvanas években – és körülményei között vagy ellenzéki demokrata vagy pedig „reformkommunista” szellem hatotta át, s elemzései, társadalomkritikai indulatai a már válságossá váló helyzet problematikájához kapcsolódtak. Kezdetei ezért egyfajta ideológiai kritikához, másrészt a szociológia inspirációihoz köthetők. Az utóbbi esetében mindenekelőtt a társadalmi érdektagoltság és ezen alapuló strukturálódás foglalkoztatta, s a politikai tagoltságnak, pontosabban e tagoltság hiányának kritikai felvetésével lépett túl a szociológián. A politikum kérdése abban állott számára, hogy utat nyitasson egy alulról szerveződő érdekképviselő számára, s ezzel a demokratikus fejleménnyel megtörténjen a rendszer evolúciós átalakítása és pluralizálása. Csak később derült ki, hogy nem számolt a rendszer összeomlásával, hogy a rendszer átalakításának végiggondolásából kimaradt a régió politikumának egyik legkarakterisztikusabb eleme. Nevezetesen, hogy a legfontosabb intézményeiben ellehetetlenített társadalom tényleges érdektérképére éppen a rendszer radikális átalakítása szempontjából ellentmondásos és heterogén, s ezért többirányú tendencia kiváltója lehet abban a pillanatban, mihelyt eltűnik felőle, vagy akárcsak nagyobb mozgásteret biztosít számára a politikai kontroll gúzsba kötő képződménye. A politikatudomány egyszerűen figyelmen kívül hagyta, vagy legalábbis fogalmilag nem dolgozta fel, a válság egyik leglényegesebb és kizárólag rá tartozó problémáját. A társadalmi együttélés szempontjából számba jöhető demokratikus rend lehetőségének mérlegeléséhez ugyanis feltétlenül hozzátartozott volna az, hogy szembenézzen a teljesítmény szempontjából irracionális feltételek között kikristályosodott érdektérképére problematikájával. Nem vette figyelembe, hogy a piacgazdaság intézményeinek felszámolása vagy elkorcsosítása következtében a mindent összetartó

totális hatalom széthullása után egy *anarchizált társadalom* marad örökségül, és történelmileg ismeretlen terhet akaszt a demokratizálódás nyakába.

Akár az angol macska a mosolyát, úgy hagyta hátra örökségként ezt az anarchizált társadalmat az új demokratikus rend számára a történelmi süllyesztőbe merült államszocialista hatalom. A demokratizálódásra koncentráló politikatudományt a rendszerváltás új helyzetbe hozta. Nem kerülhette meg többé büntetlenül, hogy ne nézzen konkrétan szembe a közép-kelet-európai társadalmak természetével, hogy ne határozza meg pontosabban azok az ellentmondásokat és érintettségeket, amelyek közepette az új hatalmi szerkezet kiépül, azt a közeget, amelyben tevékenykednie kell, s amelyben a demokratikus rend formálása megvalósulhat.

Ma már megállapítható: a demokratikus átalakulásra koncentráló és különböző értékeket hordozó politikatudomány bizonyos értelemben megtorpant az új típusú kihívások előtt. Beállítódása, több társtudományból származó elméleti és módszertani megalapozottsága, úgy tűnik, nem volt elégséges az új helyzet politikailag legrelevánsabb kérdéseinek, azaz a politikum (das Politische) tartalmának a megragadására. Legalábbis abban az értelemben nem, hogy ezzel az egyes problémák meghatározásán vagy kritikáján túllépve általánosabb, valóban a politika lényegét érintő kontextusba tudta volna állítani mindezeket. Ennek következtében a magyar politikatudomány ma meglehetősen fragmentált. Termékei meglehetősen vegyes eredetűek, találásuk más tudományágak eljárásaira emlékeztetnek. Hangsúlyozza például a professzionalitás, a professzionizált alrendszerek hiányát, kiépítésének jelentőségét, de gyakran csak úgy, ahogy ezt bármely más tudomány tehetné és teszi. Foglalkozik az érdekekkel és érdektanszformációkkal, de megintcsak nem úgy, hogy egy sajátos, csak egy politológiai elemzés eredményeként adódó összefüggés lenne az eredmény. Félreértés ne essék: az említett példák mögött kitűnő munkák – csak ilyeneket érdemes említeni – állhatnak, most azonban csupán annak konstatálása szempontjából érdekesek számomra, hogy éppen ezek bizonyítják a legjobban, hogy Magyarországon egy kisebbséget leszámítva ma teljesen esetleges, hogy ki nevezi és nevezheti magát politológusnak. Szinte az egész azon múlik, ki hol dolgozik; a szélesebb közvélemény szemében pedig azon, hogy ki bírálja a magyar politikát, pártokat és politikusokat.

Kétségtelen, hogy ennek a fragmentáltságnak az okai között ott találjuk az idődimenziók kibontatlanságát is a magyar politikatudományban. Közhely: minden jelen csak a múlt és jövő relációjába helyezve tartalmazható. Különösen a múlthoz, a magyar politikai esztörténethez fűződő viszony tisztázása tűnik kritikusnak ebből a szempontból. Bibó István példája talán a legbeszédesebb. Alig van örökség, amelyet jobban körüljárt volna a magyar demokratikus ellenzék és immár a társadalomtudomány is, amelynek tanulságait és példáját oly alaposággal vitatta volna. Eredményeinek a politikatudo-

dományba történő konvertálása azonban mind ez ideig nem történt meg igazában. A politikatudomány nem mutatkozik túlságosan befogadóképesnek ebben a vonatkozásban. Akceptálja ugyan mindazt, amit róla a magyar filozófia és társadalomtudomány (köztük néhány politológus is) elmond, de lényegében ez minden. Mind ez ideig nem tudott szerves, eleven kapcsolatot teremteni az örökséghez. Ez annál is inkább probléma, mert ha valahol, Bibó István munkásságában talán a legnagyobb és legsikeresebb erőfeszítések történtek arra, hogy a régió politikumát, annak lényegét feltárja, s ebből – a sehonnan más helyről nem importálható karakterisztikumból kiindulva – világítsa át a térség reménytelenül vajúdó problémáit.

Miért hiányzik hát e szerves kapcsolat és általában a múlttal való szerves kapcsolat kiépülése a magyar politológiából? A nehézség nyilvánvaló: a magyar történelem nagy törései több vonatkozásban is áttételeessé teszik az örökség újraélesztését. A közvetlen politikai – és nemcsak politikai – harcokban pedig a demokratikus örökség inkább csak az érzületnek szól, s kevesebbet törődik a „részletekkel”. Ebben az értelemben azonban nagyon elvont és szubjektív, vagy éppen „direkt politikus”. A legnagyobb problémát azonban a politikatudomány művelésének mai „gyermekbetegségeiben” látom. A magyar politikatudományt és szellemi életet hirtelen árasztották el a demokratikus Nyugat modern elméleti paradigmái és eszmerendszerei, amelynek tágas világa és szemléletmódja – a szak kétségtelenen professzionalizálódása mellett – közvetlenül is alkalmasnak tűnt arra, hogy a térség fejlődésének problémáit átvilágítsa, s a problémák megoldására formulákat javasoljon. A magyar politikatudomány így hosszabb átmeneti időre az eminens tanuló túlbuzgóságába esett, s már-már elhitte, hogy a magyar politikatudományhoz nem kell más, mint egyszerűen e hirtelen rendelkezésre álló világ átvétele és felhasználása. A dologhoz tartozik, hogy az elsajátított technikák és módszertanok hirtelen utat nyitottak a nyugati kapcsolatokhoz, ami ugyan sokat lendített az ebbe bekapcsolódó politológusok és szociológusok szociális helyzetén és tudományos presztízsén, ám a tudományosság szempontjából mégis kevés ösztönzést adott a térség politikumának tisztázására. Patent kérdései és kvantitatív szempontjai erre minden valószínűség szerint közvetlenül nem is alkalmasak.

A magyar politikatudományt ma sajátos paradoxon uralja: miközben hajlik arra, hogy magát leginkább politikai szociológiaként értelmezze (s ez egy pillanatig sem akar értékítélet lenni, a mai helyzet egyértelműen magyarázza ezt a törekvést), éppen az a szociológiai elem esik ki figyelméből, amely egyedül lenne alkalmas arra, hogy a régió és a magyar társadalom specifikumain átiszűrje az említett tudományos importot, s a különböző kategóriákat és hipotéziseket a hely szellemével hassa át, s így adjon neki valóban releváns jelentést. Ezt az utóbbi szándékot érzem halványnak a mai magyar politikatudományban. Az eredmény túlmutat az örökséghez fűződő szerves vagy szervetlen viszony kérdésén. A magyar politikatudomány egé-

széből hiányzik egyfajta átütőerő, amelyet csak a régió említett politikumának átlátása garantálhat, és az ennek alapján vetett pillantás élessége adhat. A magyar politológia – különösen annak, aki nem éppen pártoskodó hajlamú és más típusú életproblémák hajtják – unalmas kissé.

Minden más probléma másodlagos vagy éppen harmadlagos számomra. Vagy éppen következménye az előbbieknek. Nem az az érdekes, hogy ki mit csinál, hol szerepel, vagy hol nem szerepel. Nem az a probléma önmagában, hogy van-e kommunikáció, vagy nincs a politológusok csoportjai között, hanem az, hogy hiányzik az a mindenkit megmozgató nagy téma, amely nélkül a professzionista is csak kis eminens vagy egyszerű mesterember lehet. Nehezen vagyunk képesek megérteni, hogy amit nyugati mintákat szem előtt tartva, gyakran normatív indulatokkal kritizálunk, abban éppen e régió politikumának lényege rejlik. És máris kiestünk szerepünkéből. És teljesen mindegy, hogy kritikánkat közvetlen politikai, azaz pártos, avagy mégoly professzionális indulat fűti-e. A professzionista is diszfunkcióra ítéltetik...

HIVATKOZÁSOK

Berki, R. N. 1977. *The History of Political Thought*. London

Beyme, Klaus von 1984. *Die politischen Theorien der Gegenwart*.

München/Zürich: Piper Verlag

Kielmansegg, Peter Graf 1987. „Zur philosophischen Tradition des Faches und seiner Bildungsfunktion” In: Politikwissenschaft. Hans-Hermann Hartwich (Hrsg.) Opladen

Schütt-Wetschky, Eberhard 1990. „Praxisorientierte Politikwissenschaft...”

In: *Wissenschaft, Theorie und Philosophie der Politik*.

Baden-Baden: Nomos Verlag

Tőkés Rudolf 1993. Magyar politológia. Vélemény Amerikából.

Politikatudományi Szemle, 1.

Weber, Max 1989. *A politika mint hivatás*. Medvetánc Füzetek

